

ریخ گم شده‌اند

داریم آنچه که از فرهنگ و هنر گذشته می‌دانیم را به جوانانمان نشان بدهیم.

سخن پایانی

من امیدوارم آقای حدادی با این عشقی که دارند ادامه بدهند. ایشان می‌توانند ده‌ها فیلم در مورد قهوه‌خانه بسازند چرا که می‌توان ساعت‌ها در مورد قهوه‌خانه و هنرهایی که از این طریق متبلور می‌شود صحبت کرد.

سیدمیراحمد محیط طباطبایی:

فضای قهوه‌خانه به نوعی عملکرد موزه‌ای دارد

شما به عنوان رئیس کمیته ملی موزه‌های ایران ایکوم در این مستند بیشتر در کدام بخش فعالیت کردید؟

این پروژه در بعد تاریخی‌اش به اینکه فضای قهوه‌خانه از کی و چه زمانی در ایران شکل گرفته و قهوه‌خانه به عنوان یک فضای شهری در جامعه مدنی دارای چه ویژگی‌هایی است و اینکه در واقع امروزه چه تغییراتی یافته می‌پردازد. موزه نیز در تعریف امروزش یعنی بخشی از اندیشه انسانی به صورت ملموس یا ناملموس که مورد حفاظت قرار گرفته، شناخته و معرفی می‌شود تا به نسل‌های بعد منتقل شود. فضای قهوه‌خانه‌ها به عنوان یک فضای تاریخی و بخشی از خاطره شهری و مردم، به نوعی عملکرد موزه‌ای دارد و می‌تواند در صورت استمرار، این گذشته را در عین اینکه حفظ می‌کند به نسل جدید منتقل کند. اما این مستند از دید من بیشتر در وجه پژوهشی‌اش بسیار اهمیت دارد و می‌توان گفت که این مستند در بعد پژوهشی اثری مفید بوده و دستمایه خوبی را از خودشان برای نسل آینده در این فیلم باقی گذاشته‌اند.

آیا قهوه‌خانه‌ها و جوهری به غیر از اینکه به عنوان یک پاتوق و محلی برای اجرای انواع نمایش‌های آیینی سنتی باشد نیز داشته است؟

قهوه‌خانه متعلق به یک دوره تاریخی است و سیر و تحول خودش را در دوره‌های مختلف انجام داده و مهم‌ترین پدیده قهوه‌خانه این نیست که در آن قهوه یا در دوره معاصر جای نوشیده می‌شده و یا نقالی و پرده خوانی و نقاشی عرضه می‌کردند یا حتی مکانی بوده که به صورت تخصصی گروه‌های اجتماعی به عنوان پاتوق در آن حضور پیدا می‌کردند و افراد جامعه می‌توانستند با آنها ارتباط برقرار کنند. بلکه قهوه‌خانه یک فضای شهری و مدنی است که در واقع با شرایط خاص زمانی خودش تا جایی که می‌توانسته پیش رفته و امروزه در استمرار زمان و نه در تقابل با آن، کافه‌ها در دوران بعد از مشروطیت به خصوص در شهرها به وجود آمده‌اند. در واقع اهمیت قهوه‌خانه یا کافه به عنوان مکملی برای قهوه‌خانه این است که تنها نهاد مدنی است که افراد می‌توانند بدون هیچ پیش شرطی وارد آن شوند و کسی دین، مذهب، جنسیت یا رکن دیگری رانمی‌پرسد و شاید آزادترین فضای شهری را رقم می‌زند که در آنجا افراد جمع می‌شوند. امروزه کافه‌های شهر ما اتفاقاً توانسته‌اند آن فضا را معاصر سازی کنند و انواع فعالیت‌های فرهنگی و هنری اعم از نقد و بررسی کتاب، نمایش تئاتر، نمایشنامه خوانی، دیدن فیلم و هر پدیده هنری و فرهنگی که بگویید در کافه‌ها صورت می‌گیرد. یعنی در واقع آن چیزی که قهوه‌خانه زمانی با پرده خوانی و نقالی و نمایش در خود داشت در شکل معاصر خودش کافه‌ها دارند. این فیلم از نظر مستند نگاری حتماً امر خوبی است اما در اینکه جایگاه اجتماعی قهوه‌خانه را به نقد بکشیم جادارد که حتماً در مکمل آن فیلم‌های بعدی درباره این موضوع ساخته و پرداخته شود. در بسیاری از موارد ما را نهاد موزه‌ای می‌نامند و موزه را متعلق به آینده می‌دانند و ما مستند نگاری می‌کنیم برای آینده، نه به خاطر اینکه در گذشته بمانیم. یعنی قهوه‌خانه نیز باید شکل معاصر خودش را رقم بزند تا بتواند نسل جوان و مخاطب خودش را جذب کند و به حیات خودش ادامه دهد.

اهمیت مستندی مانند «پیشینه قهوه‌خانه» در چیست؟

به نظر من مهمترین کاری که این فیلم کرده مطرح کردن دوباره موضوع قهوه‌خانه در فضای اجتماعی و فرهنگی ماست و اینکه چگونه می‌شود به قهوه‌خانه پرداخت و آن را به بهره‌برداری دوباره رساند.

سخن پایانی

فیلم‌های مستند چند نوع هستند یک نوع از آنها مستند نگاری و ثبت و ضبط گذشته می‌کند. فیلم مستند زمانی جایگاه اصلی خودش را پیدا می‌کند که فیلم مستند مولف و دیدگاه و نظر آن کارگردان باشد و همین دیدگاه کارگردان نسبت به موضوع است که فیلم مستند را پایدار می‌کند بنابراین فکر می‌کنم که به عنوان یک کارشناس باید از آقای حدادی تشکر کنم که این فیلم را تهیه کردند چرا که موضوع قهوه‌خانه را در یک مقال امروزی مطرح می‌کنند تا صحبت‌ها و نقدها انجام و جایگاهش بررسی شود.

است که فیلم می‌توانست با ریتم بهتر پیش برود ولی ما نمی‌توانیم در یک استکان، در یا ابریزیم چرا که موضوع قهوه‌خانه پیشینه و هنرهای مربوط به آن بسیار گسترده است. امیدوارم که آقای حدادی این کار را ادامه بدهند و من هم با کمال میل در خدمتشان خواهم بود. یک اتفاق خطرناکی که امروز شاهد آن هستیم این است که ارزش‌های ما دارد تبدیل به ضد ارزش یا بی‌ارزشی می‌شود. جناب مولانا فرماید «آن گدا گوید خدا از بهر نان / متقی گوید خدا از قعر جان».

درست است که نان واجب و ضرورت اول است ولی مسئله اصلی من این است که میراث و ارزش‌های فرهنگی ما دارد تبدیل به مسخرگی و شلنگ تختگی می‌شود، تو گویی یک گوساله سامری به راه انداخته‌اند و چشم جوانان ما را به زرق و برق آن جلب کرده‌اند در نتیجه شما اثری از موسی، معنا و صحبتی که جناب مولانا اشاره جالبی به آن کرده نمی‌بینید و فراموش شده است.

در مورد ضرورت قهوه‌خانه و هنرهای مرتبط بگویید؟

در باب ضرورت قهوه‌خانه باید گفت که در اروپا بسیاری از این هنرمندان چه نقاش و شاعر در کافه‌ها جمع می‌شدند و از یکدیگر انتقاد می‌کردند و این انتقاد به سازندگی و شکل‌گیری یک هنر ارزنده که از کافه‌های فرانسه شکل گرفت انجامید. حال این مسائل به شکل معاصر در اروپا رخ داده اما ما از سال‌ها قبل از کاروانسراها آغاز کرده‌ایم. متأسفانه قشر روشنفکری ما تعزیه و تخت حوضی را مسخره می‌کرد تا زمانی که پیتر بروک به ایران آمد و زمانی که ایشان تئاتر سنتی را دید شگفت زده شد. در هنرهای اصیل ما از این دست ارزش‌ها بسیار وجود داشته که گم شده و از بین رفته است. اما امروز که هنرهای معاصر دارد شکل می‌گیرد باید ریشه در گذشته داشته باشد. در نتیجه ما وظیفه

فارسی است. در زمانیکه که هنوز اروپائیان خیلی هم با قهوه آشنایی نداشتند ما در سفرنامه‌هایی که از گذشته در دست داریم به این مسئله برمی‌خوریم. مثلاً در سفرنامه تامه پیترودلاواله فیگوتروا سفیر اسپانیا در زمان شاه عباس دوم که از وجود چنین فضایی در ایران و نوشیدن چنین مایعی تعجب کرده بودند. شاید برای مخاطبان جالب باشد که در همان زمان ما در اصفهان چاپخانه داشتیم و چاپخانه‌ها مجزا از قهوه‌خانه‌ها بودند.

سخن پایانی

«پیشینه قهوه‌خانه» اولین تجربه سینمایی من بود و با چالش‌های بسیاری در ساخت این فیلم مواجه بودم به همین دلیل از مدیریت مرکز گسترش سینمای مستند و تجربی، سرپرست گروه هنر و تجربه و پلنفرم هاشور برای اینکه شرایط اکران آنلاین این اثر فراهم کردند تشکر می‌کنم و امیدوارم مخاطبان نیز از این فیلم استقبال کنند ولی به طور کل اکران این اثر به صورت آنلاین برای من اتفاقی خوشایند و خوشحال‌کننده‌ای بود.

رسول نجفیان:

هنر معاصر باید ریشه در گذشته داشته باشد

چگونه شد که حضور در این پروژه را پذیرفتید؟

من هر جایی که از هنرهای اصیل، هنرهای گروهی و میراث فرهنگی صحبت می‌شود یا پیش می‌گذارم و سال‌هاست که در این زمینه کار می‌کنم. برای این فیلم به محض اینکه آقای حدادی به من پیشنهاد دادند، رفتم و از ایشان بابت ساخت این مستند تشکر می‌کنم. درست